

SKARGA PAULIAŃSKA I BEZSKUTECZNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNYCH W RESTRUKTURYZACJI I UPADŁOŚCI

Praktyczny przewodnik

Dariusz Kwiatkowski

Wolters Kluwer

SKARGA PAULIAŃSKA I BEZSKUTECZNOŚĆ CZYNNOŚCI PRAWNYCH W RESTRUKTURYZACJI I UPADŁOŚCI

Praktyczny przewodnik

Dariusz Kwiatkowski

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2022

Stan prawny na 1 maja 2022 r.

Wydawca
Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-565-3

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Rozdział 1	
Historyczny rozwój problematyki dochodzenia wierzytelności od nieuczciwego dłużnika	15
Rozdział 2	
Skarga pauliańska w prawie polskim	23
2.1. Regulacje Kodeksu cywilnego dotyczące skargi pauliańskiej	23
2.2. Chroniona wierzytelność	25
2.3. Przesłanki zastosowania skargi pauliańskiej	28
2.3.1. „Dokonanie” czynności prawnej a jej bezskuteczność	28
2.3.2. Pokrzywdzenie wierzycieli i związane z nim domniemania	39
2.3.3. Korzyść osoby trzeciej	43
2.3.4. Świadomość „krzywdzącego” charakteru czynności i związane z nią domniemania	44
2.4. Proceduralne aspekty stosowania skargi pauliańskiej	48
2.5. Skutki uwzględnienia skargi pauliańskiej przez sąd	52
2.6. Darowizna i spadek – szczególne przypadki zastosowania <i>actio pauliana</i>	55

Rozdział 3

Bezskuteczność czynności prawnej na gruncie Prawa

restrukturyzacyjnego	61
3.1. Charakterystyka bezskuteczności czynności restrukturyzowanego dłużnika.....	61
3.2. Bezskuteczność czynności prawnych w stosunku do masy układowej	64
3.2.1. Zasady zarządu majątkiem wchodzącym w skład masy układowej	64
3.2.2. Bezskuteczność klauzul umownych mających negatywny wpływ na przyspieszone postępowanie układowe lub na postępowanie układowe	67
3.3. Bezskuteczność czynności prawnych w stosunku do masy sanacyjnej.....	71
3.3.1. Bezskuteczność czynności prawnej z mocy prawa	73
3.3.2. Obligatoryjna bezskuteczność czynności prawnej	80
3.3.3. Fakultatywna bezskuteczność czynności prawnej	83
3.4. Proceduralne aspekty bezskuteczności czynności sanowanego dłużnika	87
3.5. Przekazanie składnika majątku do masy sanacyjnej.....	94

Rozdział 4

Bezskuteczność czynności prawnej na gruncie Prawa

upadłościowego	99
4.1. Charakterystyka bezskuteczności czynności upadłego dłużnika	100
4.2. Poszczególne rodzaje bezskuteczności.....	102
4.2.1. Tożsamość regulacji pomiędzy Prawem restrukturyzacyjnym a upadłościowym	102
4.2.2. Charakterystyka specyficznych rozwiązań Prawa upadłościowego w zakresie bezskuteczności czynności prawnych dłużnika.....	103
4.2.2.1. Bezskuteczność zabezpieczeń.....	103
4.2.2.2. Bezskuteczność zabezpieczenia i zapłaty długu niewymagalnego	105
4.2.2.3. Bezskuteczność odpłatnych czynności prawnych.....	106

4.2.2.4. Bezskuteczność przelewu wierzytelności przyszłej.....	109
4.2.2.5. Bezskuteczność kar umownych	112
4.3. Powództwo odnoszące się do bezskuteczności czynności upadłego oraz skutki jego uznania	114
Podsumowanie	121
Orzecznictwo	123
Literatura.....	127

WYKAZ SKRÓTÓW

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
pr. res.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2021 r. poz. 1588 ze zm.)
pr. up.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)

WSTĘP

Rzetelny dłużnik to taki, który w ustalonym terminie wywiązuje się ze swoich obowiązków wynikających z treści stosunku zobowiązaniowego łączącego go z wierzycielem. Jeżeli zaś – z różnych przyczyn – nie jest w stanie na czas zadośćuczynić ciążącym na nim obowiązkom, poszukuje odpowiedniego rozwiązania tego problemu. Niestety, w praktyce problemy z egzekucją zobowiązań i ciągle rosnący – w skali kraju – poziom wartości niespłaconych długów wskazują, jak często założenia te nie przekładają się na rzeczywistość obrotu prawnego.

Analizując – nawet pobieżnie – historię prawa, zwłaszcza od czasów prawodawstwa rzymskiego, które do dziś jest podstawą kontynentalnej i anglosaskiej kultury prawnej, można bez problemu zauważyć uniwersalne i ponadczasowe instytucje prawne. Bez wątpienia należą do nich rozwiązania służące ochronie wierzycieli w razie wyzbycia się przez dłużnika swojego majątku i uczynienia tym samym niemożliwą bądź znacznie utrudnioną egzekucję ich należności. Ich pierwowzorem jest rzymska *actio pauliana*. Wspólną cechą tych rozwiązań jest umożliwienie wierzycielowi – poprzez uznanie krzywdzącej go czynności prawnej za bezskuteczną – egzekucji ze składnika majątkowego, którego dłużnik wyzbył się ze swojego majątku.

Można wysnuć z tego prosty wniosek: w stosunkach zobowiązaniowych właściwie od zawsze występowały problemy z nierzetelnymi dłużnikami, którzy celowo wyzbywali się majątku, aby „pokrzywdzić” swoich wierzycieli. Trudno nie zauważyć, że do dziś niewiele się zmieniło w tym obszarze.

W polskim systemie prawnym można wyróżnić kilka instrumentów służących ochronie wierzycieli w przypadku świadomego doprowadzenia się wierzyciela do stanu niewypłacalności bądź pogłębienia jej rozmiarów. Pierwszą – i podstawową, a jednocześnie stanowiącą swego rodzaju wzór dla innych mechanizmów – stanowi skarga pauliańska uregulowana w Kodeksie cywilnym¹. Rozwiązania dotyczące bezskuteczności czynności prawnej dłużnika ustawodawca zamieścił także w Prawie restrukturyzacyjnym² oraz w Prawie upadłościowym³.

Celem niniejszej publikacji jest nie tyle kompleksowe omówienie tych instytucji prawnych, z pełnym przywołaniem i odniesieniem się do poglądów wyrażanych w doktrynie i orzecnictwie co do szczegółów ich stosowania, ile przekazanie czytelnikowi najważniejszych, a jednocześnie praktycznych informacji dotyczących bezskuteczności czynności prawnych zdziałanych przez dłużnika w celu utrudnienia bądź uniemożliwienia przeprowadzenia przez wierzyciela egzekucji swoich należności – także w ramach restrukturyzacji i upadłości.

W związku z powyższym, chociaż prezentowana publikacja została wyposażona w podstawowy aparat naukowy, ma bardziej poradnikowy niż doktrynalny charakter. Przekłada się to także na pojawiające się w pracy wypunktowania, które – w zamyśle autora – mają ułatwić lekturę, a tym samym zapoznanie się z normami wynikającymi z nieraz niejasnych i skomplikowanych regulacji prawnych.

Publikacja została podzielona na cztery rozdziały. W pierwszym z nich – mającym w istocie charakter wstępny – krótko naszkicowano historię skargi pauliańskiej. Kolejne rozdziały pracy poświęcono analizie, kolejno: skargi pauliańskiej w Kodeksie cywilnym, bezskuteczności czynności prawnej zdziałanej przez restrukturyzowanego dłużnika oraz analogicznej bezskuteczności w Prawie upadłościowym. Kolejność rozdziału trzeciego i czwartego nie jest przypadkowa i wynika przede wszystkim

¹ Ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.).

² Ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2021 r. poz. 1588 ze zm.).

³ Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.).

z wyraźnej preferencji ustawodawcy do restrukturyzacji przed upadłością, którą słusznie traktuje się jako rozwiązanie ostateczne.

Należy przy tym pamiętać, że omawiana tu materia w Prawie restrukturyzacyjnym oraz w Prawie upadłościowym w dużej mierze została uregulowana w sposób zbieżny. W związku z tym – pomimo niezbędnych powtórzeń – co do zasady w ostatnim rozdziale nie powielono wcześniejszych rozważań, skupiając się na bliższej analizie charakterystycznych dla Prawa upadłościowego regulacji dotyczących bezskuteczności czynności prawnej.